

**MAVZU: O'ZBEKISTONDA XOTIN-QIZLARGA NISBATAN
ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASHISH: ICHKI ISHLAR
ORGANLARINING STRATEGIK YONDOSHUVI.**

*O'zbekiston Respublikasi IIV
Akademiyasi kunduzgi ta'lim
3-o'quv kursi 315-guruh kursanti
Yo'ldosheva Barchinoy Otabek qizi*

Annotatsiya: Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik global miqyosda dolzarb muammo bo'lib, uning oldini olish va unga qarshi kurashish barcha mamlakatlarning ijtimoiy-siyosiy majburiyatlaridan biridir. Bu boradagi asosiy ishlar Ichki ishlar organlari tomonidan amalga oshirilmoqda, chunki ular jamiyatning eng yaqin va tezkor javob beruvchi tuzilmalari hisoblanadi. Ichki ishlar organlarining strategik yondashuvi xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish, ularni himoya qilish, hamda bu masalada jamiyatni o'qitish va tarbiyalashga qaratilgan. Ushbu maqolada tazyiq va zo'ravonlikka uchragan ayollarni qo'llab quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ijtimoiy rehabilitatsiyani amalga oshirish bo'yicha xorij tajribasi o'rganilgan.

Аннотация: Насилие в отношении женщин является актуальной глобальной проблемой, а его предотвращение и борьба с ним являются одним из социально-политических обязательств всех стран. Основную работу в этом направлении проводят органы внутренних дел, поскольку они являются наиболее близкими и быстро реагирующими структурами общества. Стратегический подход органов внутренних дел направлен на предотвращение насилия в отношении женщин, их защиту, а также просвещение и просвещение общества в этом вопросе. изучен опыт социальной реабилитации.

Kalit so'zlar: Zo'ravonlik, tazyiq, oilaviy zo'ravonlik, zo'ravonlikka qarshi kurash, himoya orderi, rehabilitatsiya markazlari, psixologik yordam, tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchi, tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish, zo'ravonlik shakllari.

Ключевые слова: Насилие, притеснения, домашнее насилие, борьба с насилием, охранный ордер, реабилитационные центры, психологическая поддержка, жертвы притеснений и насилия, защита от притеснений и насилия, формы насилия.

O'zbekistonda xotin-qizlar bilan ishlash, ayniqsa, ichki ishlar organlari tomonidan amalga oshiriladigan xizmatlar va siyosatlar zamonaviy ijtimoiy muammolarni hal qilishda muhim o'rin tutadi. Xotin-qizlar va qizlarning huquqlarini himoya qilish,

ularning xavfsizligini ta'minlash va oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha tizimli ishlar yurtimizda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ichki ishlar organlari xotin-qizlar bilan ishlashda bir qator muhim yo'nalishlar bo'yicha faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Ichki ishlar organlari xotin-qizlarni barcha shakllardagi zo'ravonlikdan himoya qilishga katta e'tibor qaratmoqda. 2020-yildan boshlab, O'zbekistonda "Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish" yo'nalishi bo'yicha bir qator yangi huquqiy-normativ hujjatlar qabul qilindi. Shulardan biri, 2019-yilda kuchga kirgan *Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashish* to'g'risidagi qonunidir. Ushbu qonun doirasida, ichki ishlar organlari xotin-qizlarni oilaviy zo'ravonlikdan himoya qilish uchun tezkor chora-tadbirlarni amalga oshirishga, shikoyatlarni tezda ko'rib chiqishga majburdir.

Zo'ravonlik- Jismoniy, psixologik yoki jinsiy kuch ishlatish, shuningdek, shaxsning huquq va erkinliklarini buzish. Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik - bu, asosan, oilaviy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, psixologik zo'ravonlik kabi shakllarda namoyon bo'ladi. O'zbekistonning zamonaviy jamiyatida xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ijtimoiy, madaniy va huquqiy omillar bu muammoning keng tarqalishiga sabab bo'lsa-da, so'nggi yillarda davlat tomonidan olib borilgan islohotlar va qonuniy o'zgarishlar xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashishda muhim qadamlarni qo'yish imkonini yaratdi. O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik va tazyiqning keng tarqalishi jamiyatning ijtimoiy muammolaridan biridir. Oila ichidagi zo'ravonlik, ish joyidagi tazyiq, jinsiy tajovuz, oilaviy ziddiyatlar va erkaklar tomonidan qilingan g'ayriinsoniy amallar kabi muammolar o'z vaqtida hal qilinmasa, jamiyatda uzoq muddatli salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Ko'plab tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar xotin-qizlar orasida jismoniy va ruhiy zo'ravonlikka duch kelganlarning soni hali ham yuqori ekanligini ko'rsatmoqda.

Tazyiq- sodir etilganligi uchun ma'muriy yoki jinoiy javobgarlik nazarda tutilmagan, xotin-qizlarning sha'ni va qadr-qimmatini kamsitadigan harakat (harakatsizlik), shilqimlik;

- ❖ **tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlanuvchi** — o'ziga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik sodir etilishi tahdidi ostida bo'lgan yoki tazyiq va zo'ravonlik natijasida jabrlangan ayol jinsidagi shaxs;
- ❖ **tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish** — xotin-qizlarning hayoti, sog'lig'i uchun paydo bo'lgan xavfni bartaraf etish, tezkor chora-tadbirlarni talab qiladigan hayotiy vaziyatlar yuz berganda xotin-qizlarning xavfsizligini ta'minlash, shuningdek jabrlanuvchiga nisbatan tazyiq o'tkazgan va zo'ravonlik sodir etgan shaxsning takroran g'ayriqonuniy xatti-harakatlariga yo'l qo'ymaslik maqsadidagi iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy, psixologik va boshqa tushadigan kechiktirib bo'lmaydigan tadbirlar tizimi.

O'zbek jamiyatida, ayniqsa, an'anaviy oilaviy qadriyatlar va stereotiplar sababli xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni yashirish yoki ko'rmaslik holati ko'proq uchraydi. Ko'plab oilalarda xotin-qizlar uchun ijtimoiy roli faqat uy-joy ishlarini bajarish va bolalar tarbiyasiga qaratilgan bo'lib, shaxsiy huquqlarni cheklash yoki bu kabi zo'ravonlik holatlarini inkor qilish odat tusiga kirgan. Bu holatning oldini olish uchun, ijtimoiy ongni o'zgartirish va xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan tarbiyaviy ishlarga urg'u berish zarur.

Zo'ravonlikka qarshi kurash- Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik jamiyatning eng og'ir va murakkab ijtimoiy muammolaridan biridir. Ushbu zo'ravonlik turli shakllarda – jismoniy, psixologik, jinsiy va iqtisodiy zo'ravonlik ko'rinishida bo'lishi mumkin. O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish sohasida hukumat, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va jamoat tashkilotlari tomonidan qator ijobiy tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

1. Zo'ravonlikning shakllari va sabablari

Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikning ko'plab shakllari mavjud, jumladan:

- **Jismoniy zo'ravonlik:** Er yoki boshqa oilaviy a'zolar tomonidan qo'l ishlatish, urish, qo'zg'ash va boshqa jismoniy jarohatlar yetkazish.
- **Psixologik zo'ravonlik:** Doimiy ruhiy zo'ravonlik, hakorat, haqoratli so'zlar, uyat va kamsitish.
- **Jinsiy zo'ravonlik:** Zoravonlik orqali jinsiy aloqalar o'rnatish, zo'rflash va jinsiy ekspluatatsiya.
- **Iqtisodiy zo'ravonlik:** Ayollarning moddiy imkoniyatlarini cheklash, ularga pul mablag'larini nazorat qilish, iqtisodiy mustaqillikka erishishiga to'sqinlik qilish.

Zo'ravonlikning sabablari ko'pincha jamiyatdagi gender tengsizlik, patriarxal qadriyatlar, madaniy va ijtimoiy stereotiplar, xomhayol va ishsizlik kabi omillarga bog'liq. Bu muammo ko'pincha oilada boshlanadi va jamiyatda keng tarqalgan.

Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish bo'yicha yana bir muhim qonun hujjati — "Jinsiy zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashish" to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar ham mavjud. Bu hujjatlar ichki ishlar organlari va boshqa tashkilotlarga bu sohada kompleks yondoshuvni amalga oshirish imkonini beradi.

Ichki ishlar organlarining strategik yondoshuvi

O'zbekistonda ichki ishlar organlari xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashishda faol ishtirok etmoqda. Ushbu organlar quyidagi strategik yondoshuvlarni amalga oshiradi:

- a. Maxsus bo'linmalar va xizmatlar tashkil etish

Ichki ishlar organlarida **oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'limlari** tashkil etilgan. Bu bo'linmalar xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni tezkor aniqlash, huquqiy

yordam ko'rsatish va zo'ravonlikni oldini olish bo'yicha faoliyat olib boradi. Ichki ishlar organlari tomonidan tashkil etilgan **Reabilitatsiya markazlari** jabrlangan xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashishda xizmat qiluvchi xodimlarni maxsus qizlarga vaqtincha boshpana va psixologik yordam taqdim etadi.

c. Xodimlarning malakasini oshirish

Ichki ishlar organlari xotin tayyorlashga katta e'tibor bermoqda. Xodimlar zo'ravonlikka uchragan shaxslar bilan ishlashda ijtimoiy-psixologik malakaga ega bo'lishi, shuningdek, gender tenglik va huquqlarni hurmat qilishni o'rganishlari kerak.

d. Ommaviy targ'ibot va profilaktika

Ichki ishlar organlari, shuningdek, jamoat bilan hamkorlikda oilaviy zo'ravonlikni oldini olish uchun targ'ibot va profilaktik tadbirlarni amalga oshiradi. Bu tadbirlar jamiyatda zo'ravonlikka nisbatan salbiy munosabatni shakllantirish va xotin-qizlarni ularning huquqlari haqida xabardor qilishga qaratilgan.

Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olishda faqat hukumat emas, balki jamoat tashkilotlari va nodavlat sektori ham muhim rol o'ynamoqda. Bu tashkilotlar xotin-qizlarga huquqiy yordam ko'rsatish, psixologik reabilitatsiya qilish va zo'ravonlikka uchraganlarning ijtimoiy reabilitatsiyasini amalga oshirishda faol ishtirok etadi. Jamoat tashkilotlari xotin-qizlar bilan ishlashda ichki ishlar organlari bilan yaqin hamkorlikda ishlashadi, birgalikda seminarlar, treninglar, ma'naviy va huquqiy targ'ibot ishlarini olib borishadi. Bundan tashqari, ichki ishlar organlari o'z faoliyatini faqat jinoyatchilarni jazolashga qaratmaydi, balki jinoyatlarning oldini olish uchun profilaktik yondoshuvlarni ham qo'llaydi. Bu jarayonda mahalliy hukumatlar, nodavlat tashkilotlar, jamoat tashkilotlari, diniy jamoalar va OAV bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoatning o'zaro aloqasi va xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi targ'ibot ishlari olib borish orqali ichki ishlar organlari jamiyatni xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilishga, zo'ravonlikning oldini olishga va uning keng tarqalgan ildizlarini yo'q qilishga undaydi.

Shuningdek, ichki ishlar organlari o'z xodimlarini va jamoatni oilaviy zo'ravonlikni tanib olish, unga qarshi turish va bunday holatlar yuzaga kelganida qanday chora-tadbirlar ko'rish kerakligi haqida o'qitadi.

Himoya orderi- O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashish borasida bir qator huquqiy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shulardan biri — **himoya orderlari** tizimining joriy etilishidir. Himoya orderi — xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish, ularni himoya qilish va jinoyatchilarga qarshi choralar ko'rish uchun beriladigan huquqiy hujjatdir. Ushbu tizim xotin-qizlarning xavfsizligini ta'minlashga, zo'ravonlikka uchragan shaxslarni himoya qilishga, shuningdek, jinoyatlarni tezkorlik bilan aniqlash va ularga qarshi samarali chora-tadbirlar ko'rishga imkon beradi.

Himoya orderi, asosan, quyidagi holatlarda beriladi:

- Agar xotin-qizga nisbatan jismoniy, psixologik yoki jinsiy zo'ravonlik sodir etilgan bo'lsa.
- Xotin-qizning xavfsizligi jiddiy xavf ostida bo'lsa va uni himoya qilish zarur bo'lsa.
- Oiladagi zo'ravonlikni oldini olish uchun muayyan vaqtga davom etadigan himoya choralari kerak bo'lsa.

Himoya orderini **ichki ishlar organlari** yoki **sud** qarori bilan berish mumkin. Xotin-qizlar uchun himoya orderi chiqarish jarayoni quyidagi bosqichlarga asoslanadi:

- **Shikoyat qilish:** Xotin-qiz zo'ravonlikka uchraganini yoki xavf ostida ekanligini bildirgan holda ichki ishlar organlariga murojaat qiladi. Murojaat qilish uchun jabrlangan shaxsning o'zi, yaqin qarindoshlari, ijtimoiy xodimlar yoki boshqa yordam beruvchi tashkilotlar vakillari ariza topshirishi mumkin.
- **Tahlil va tergov:** Ichki ishlar organlari murojaatni qabul qilib, holatni tekshiradi. Agar shikoyat asoslansa, huquqni muhofaza qiluvchi organlar himoya orderini berish imkoniyatini ko'rib chiqadi. Shu bilan birga, tergov jarayonida jabrlangan shaxsga xavfsizligini ta'minlash uchun zarur choralar ko'riladi.
- **Himoya orderini chiqarish:** Agar xotin-qizga jismoniy yoki psixologik zarar yetkazilgan bo'lsa, ichki ishlar organlari yoki sud tomonidan himoya orderi chiqariladi. Bu order, jabrlangan shaxsni zo'ravonlikdan himoya qilish uchun amal qiladi va ularning xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan.
- **Himoya orderining amal qilish muddati:** Himoya orderi bir vaqtning o'zida o'zgarishi mumkin bo'lgan xavfsizlik muammolariga javob beradi. U odatda qisqa muddatga (masalan, 30 kun) beriladi, lekin agar xavf davom etsa, uni 1 yilgacha uzaytirish mumkin.

Himoya orderlari tizimining ijtimoiy ta'siri

O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashishda himoya orderlarining samarali joriy etilishi quyidagi ijtimoiy ta'sirlarni keltirib chiqaradi:

Zo'ravonlikni oldini olish: Himoya orderlari zo'ravonlikni sodir etgan shaxslarga qarshi tezkor choralar ko'rishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, zo'ravonlikni kamaytirish va xotin-qizlarning xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi.

Jabrlanganlarga qulaylik yaratish: Himoya orderlari jabrlangan xotin-qizlarga qo'llab-quvvatlash va huquqiy himoya taqdim etadi, ularning xavfsizligi va sog'lig'ini ta'minlashga yordam beradi.

- **Xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish:** Himoya orderlari jamiyatda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikning manfiy oqibatlari haqida jamoatchilikni ogohlantirishga yordam beradi. Bu jarayonning ochiqligi va shaffofligi zo'ravonlikka qarshi kurashishda jamiyatni kengroq jalb etish imkonini beradi.

Himoya orderlari tizimining rivojlanishi va kelajakdagi istiqbollari

Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashishda himoya orderlari tizimi muhim qadam bo'lib, bu boradagi tizimni yanada takomillashtirish zarurati mavjud. Kelajakda quyidagi yo'nalishlarda islohotlar amalga oshirilishi kutilmoqda:

- **Himoya orderlari samaradorligini oshirish:** Himoya orderlarini yanada kuchaytirish, jarayonlarni soddalashtirish va ularni amalga oshirishda huquqiy yordamni kengaytirish.
- **Zo'ravonlikni oldini olish bo'yicha yangi texnologiyalarni joriy etish:** Onlayn platformalar yoki mobil ilovalar orqali xotin-qizlarga tezkor yordam ko'rsatish imkoniyatlarini yaratish.
- **Jamoatning xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi faol pozitsiyasini mustahkamlash:** Jamiyatda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish va himoya orderlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan keng miqyosli targ'ibot ishlarini o'tkazish.

Xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashishda **himoya orderlari** muhim huquqiy vosita bo'lib, bu tizim O'zbekistonda ko'plab ayollarni himoya qilishda samarali ishlamoqda. Biroq, uning samaradorligini oshirish uchun tizimni doimiy ravishda takomillashtirish, jinoyatchilarni jazolashni kuchaytirish va xotin-qizlarning huquqlarini yanada kengroq himoya qilish zarur. Bu jarayon jamiyatda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston xotin-qizlarni himoya qilish borasida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilmoqda. BMTning Xotin-qizlar bo'yicha tashkiloti (UN Women) va boshqa xalqaro huquqiy tashkilotlar bilan ishlash orqali O'zbekiston o'z qonunchiligini va ijtimoiy siyosatini yanada takomillashtirishga intiladi. Bu jarayonlar nafaqat xalqaro imijni yaxshilash, balki jamiyatda adolatni ta'minlash va xotin-qizlarga nisbatan munosabatni o'zgartirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish borasida olib borilgan islohotlar ijobiy natijalar berayotgani bilan birga, bu yo'lda hali ko'plab qadamlar qo'yish zarur. Jamiyatdagi stereotiplarni o'zgartirish, xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan tizimlarni rivojlantirish va ijtimoiy ongni oshirish muhim ahamiyatga ega. Davlat, jamiyat va har bir fuqaroning birgalikda harakat qilishi xotin-qizlarning hayotini yaxshilash va zo'ravonlikni kamaytirishning eng samarali yo'li bo'lishi mumkin. O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni to'xtatish, ularni haq-huquqlari to'liq himoya qilinishini ta'minlashga erishish, nafaqat yuridik masala, balki ijtimoiy va madaniy masaladir. Bu yo'ldagi har bir qadam jamiyatning yuksalishi, barqarorligi va taraqqiyoti uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi oila kodeksi.
4. Mayor, Atajanov O'tkir Mamatsalayevich."ICHKI ISHLAR ORGANLARI PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING MAHALLA FUQAROLAR YIG'INLARIDAGI HISOBOT BERISH FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI TAHLILI". Journal of new century innovations 11.6 (2022): 117-121.
5. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi O'RQ-561-son qonuni// URL:<https://lex.uz>.
6. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi O'RQ-562-son qonuni// URL:<https://lex.uz>.
7. S.Kalanova. Ayollar va bolalar ijtimoiy himoyasi-T.:2017
8. Gender.stat.uz <https://gender.stat.uz/uz/o-gendernoi-statistike-uz>.